

RITKASÁGOK KÍNÁBÓL

Jelentős időszak volt a világ botanikai feltárásában és a kertkultúra történetében a 19. és a 20. század fordulója. Ekkor az egymást követő, Kelet-Ázsiába vezető növénygyűjtő expedíciók nyomán hajórakomány-számra érkeztek növények magvai és csemetéi az Angol Királyságba, ahonnan később elterjedtek a kontinens más tájaira. A meghonosított növények közül nagyon sok ma már nélkülözhetetlen eleme a díszkertészetnek, mások különlegességükkel vagy ritkaságukkal érdemlik ki figyelmünket. Utóbbiak közül mutatunk be most hármat.

Közönséges macskabenge

A bengefélék (*Rhamnaceae*) családja 50 nemzetség mintegy 900 fajt foglalja magába, amelyek valamennyi kontinensen elterjedtek. Magyarországon két faj képviseli a családot, a varjútövisbenge és a kutyabenge. Az ide tartozó macskabenge pedig Kínában, Koreában és Japánban él. Lombhullató cserje vagy kisebb fa a közönséges macskabenge (*Rhamnella franguloides*), amely 2-9 méter magasra nőhet. Fiatal ágai zöldesek, pillásak vagy sűrűn molyhosak. Szórt állású levelei hosszúkás tojásdadok, keskeny elliptikusak, 4-12 cm hosszúak. A levelek felszíne középzöld, kopasz, fonáka sárgászöld, molyhos. A levéllemez válla lekerekített, széle sekélyen fogazott, csúcsa rendszeren hosszan kihegyezett. Jellemző a

fajra a feltűnő 11-13 pár levélér. Sárgászöld virágai 6-18-asával, a levelek hónaljában nyílnak. Csonthéjas termései 7-9 mm hosszúak, kezdetben sárgák, majd vörösek, éretten bíborfeketék. Május-júliusban virágzik, szeptember-októberben érnek termései. Eredeti élőhelye Közép- és Kelet-Kínában, Japánban (Hokkaidót kivéve) és Délnyugat-Koreában van, ahol erdők cserjeszintjében, bokros lejtőkön, útszéleken nő, a tengerszinttől fel 1100 méter magasságig. Könnyen nevelhető, problémamentes növény. A kertben szoliterként, vegyes szegélygyakba, facsoportok szélére, ligetes helyekre ültethető teljes napfényre, de félárnyékba vagy árnyékba is. Talajokban nem válogat sem talajtípus, sem kémhatás szempontjából, legjobban azonban a jó vízellátású, nyirkos közegekben fejlődik. Met-

szést nem igényel, csak ha egytörzsös fát szeretnénk kialakítani. Egyes példányok sarjadzásra hajlamosak. Gyakorlatilag teljesen kártevő- és kórokozómentes. Hazánkban teljesen télálló.

Magját érés után vethetjük hidegágyba, illetve dugványozás esetén is a hidegágy vezet sikerre: július-augusztusban félfás dugvánnyal, vagy késő ősszel egyéves vesszők fás dugványozásával szaporítható. Tavasszal bujtás és a gyökeres sarjak leválasztása is számba jöhet.

Megjelenésében egy kicsit emlékeztet a gyógy- és festőnövényként is jól ismert hazai rokonára, a kutyabengére (*Frangula alnus*), ahogy ezt fajneve is jelzi. Díszértéke igen szépen érezett, fényes leveleiben és gyönyörű sárga-aranyárga őszi lombszínében rejlik. Jó termő éveiben különlege-

A macskabenge szép rajzolatú levelei...

...sárgából pirosan át feketere érő termései

...virágai

sen mutatósak és hatásosak a sárga-piros-fekete termései. Eredeti termőhelyén helyenként fogyasztják a terméseit, a madarak is csemegének tartják.

A Nemzeti Botanikus Kertben a legidősebb macskabenge-példányok több mint harmincévesek. Egészséges, kecses, kistermetű fácskák.

Kétkaréjos grévia

A **grévia** (*Grewia*) nemzetség mintegy 90 tagja az Óvilágnak főleg a trópusi és szubtrópusi területein elterjedt. A nemzetség tudományos nevét *Linné* adta *Nehemiah Grew* (1641–1712) neves angol botanikus, növényélettan-tudós tiszteletére, akit a növényanatómia atyjának tartanak.

A kétkaréjos grévia (*Grewia biloba*) laza ágrendszerű lombhullató cserje vagy kisebb fa, amely 1-4 méter magasra nő. Habitusa szétterülő, ágai molyhosak. Levelei tojásdadok, kerekdedek, visszas tojásdadok, gyakran hármasan sekélyen karéjzottak. A vékony, bőrnemű levéllemez 4-9 cm hosszú, fonáka csillagszőrökkel borított vagy molyhos. A levelek széle rendszertelenül fogazott, csúcsa kihegyezett. A levélhálójai virágzatok sokvirágúak. A virágok ötszirmúak, a szirmok fehérek, a számtalan porzó élénksárga, feltűnő. A kettő-négykaréjú csonthéjas termések narancsvörösre érnek. Június-júliusban virágzik, októberben érnek termései.

A természetben Kína nagy részén, Tajvanon és Koreában elterjedt, ahol sziklás lej-

tőkön, szurdokokban, útszéleken és lombhullató elegyes erdők cserjeszintjében nő, 100-1800 méter magasságban.

Gyűjteményes kertekben gyakran találkozhatunk a nagyjából azonos élőhelyen elterjedt kisvirágú gréviával (*Grewia biloba* var. *parviflora*). Az alapfajtól puha, sűrű szőrözöttségével és kisebb virágaival tér el.

Mindenféle típusú és kémhatású, de kellőképpen jó vízháztartású talajokban könnyen nevelhető. Napon vagy félárnyékban egyaránt jól díszlik, viszonylag lassú növekedésű. Teljesen télálló, gyakorlatilag kártevő- és kórokozómentes. A rendszeres metszést nem igényli, de jól bírja az erősebb beavatkozást is. Mivel bokrai eléggé kusza szerkezetűek, ajánlatos időnként alakítani, ritkítani.

A kétkaréjú grévia virágai...

...érő termései

...jellegzetes levele és éretlen termése

...termésein jól látható a két karéj

NÖVÉNYVADÁSZOK KÍNÁBAN

Termése jóllehet kicsi és vékony húsú, de éretten kellemes édes ízű, a mazsolára és a tamarindusz termésére emlékeztető. Több trópusi gréviafajt a terméséért kultúrába is vontak, és üdítőitalokat is készítenek belőlük. Lombjuk elterjedt állati takarmány. A rokon hársakhoz hasonlóan a kérgük alatti belső háncsréteg szívós és erős, kötözésre alkalmas.

Könnyen nevelhető, kevés gondozást igénylő növény. A kertekben facsoportok szegélyébe, vegyes cserje-évelő szegélyágásokba (border), ritkás facsoportok árnyékába ültethető. Díszítőértéke nem kimagasló, de különleges megjelenése, szép lombozata és fel-tűnő színű termései miatt helye lehet a kertekben. Ősszel levelei élénk vajsárga színűre változnak. Bonsainevelésre is alkalmas.

Hidegágában magvetéssel szaporítható késő télen, kora tavasszal. A magoncokat minél előbb szét kell tűzdelni.

A Nemzeti Botanikus Kertben, Vácrátóton többfelé ültettem gréviát, jól érzik magukat. A legidősebbek több mint harmincévesek. 1987-es kínai expedíciókon gyűjtött magokból neveltem őket.

A Wilson-cserje

A varázsmogyorófélék (*Hamamelidaceae*) családjába tartozó Wilson-cserje nemzetség monotipikus, vagyis egyetlen faj képviseli. A családnak számos nemzetsége ismert és kedvelt a kertészeti világban, elég, ha csak a perzsafát (*Parrotia*), az ámbrafákat (*Liquidambar*), a varázsmogyorókat (*Hamamelis*) vagy a díszmogyorókat (*Corylopsis*) említjük. A Wilson-cserje (*Sinowilsonia henryi*) lombhullató cserje vagy akár 8 méter magasra megnövő kisebb fa. Egylaki, de váltivarú növény, vagyis ugyanazon a növényen külön hím- és női virágok is vannak. Fiatal

ágai molyhos szőrűek. Az enyhén aszimmetrikus levelek szórt állásúak, 10-18 cm hosszúak, válluk lekerekített vagy kissé szíves. A levéllemez széle csipkézett, finoman fogazott, csúcsa röviden kihegyezett. A levelek felszíne középzöld, fonáka fehéres

A Wilson-cserje tudományos neve két kiváló botanikusnak állít emléket, akik a 19-20. század fordulója környékén kimagasló szerepet játszottak Kína növényvilágának feltárásában, sok növény európai meghonosításában.

Az angol *Ernest Henry Wilson* (1876–1930) a Veitch faiskola „növényvadászaként” négy kalandos gyűjtőúton vett részt Kína elhagyatott területein, ahonnan kilenc év alatt összesen mintegy 2000 növényfaj 65 ezer példányát gyűjtötte be és vitte haza. Nem véletlenül érdemelte ki a „Kínai Wilson” nevet. Nevét 60 növényfaj és változat őrzi. Az 1929-ben megjelent Kína, a kertek anyja című könyvében foglalta össze munkásságát. A bostoni Harvard Egyetemhez tartozó Arnold Arboretum kurátoraként balesetben vesztette életét.

Az ír botanikus és növényvadász, *Augustine Henry* (1857–1930) orvosként került a kínai császári vámhivatalba, kiküldetése során jutott el közép- és nyugat-kínai tartományokba. Expedíciói során 15 ezer herbáriumi példányt és 500 új élő növényt juttatott haza. Munkássága során 25 új nemzetséget és 500 új fajt írt le a tudomány számára. 18 évig élt Kínában, kitűnően beszélt kínaiul és mandarin rangban ment nyugdíjba.

csillagszörökkel borított, az erezete feltűnő. A barkára emlékeztető hím- és nőivarú füzérvirágzatok egyaránt 6-8 cm hosszúak, utóbbiak csüngenek. A virágok zöldesek, a portokok vöröslők, a szirmok hiányoznak. A 15-18 cm hosszúra megnyúló terméságonzon fejlődnek az 1 cm átmérőjű tojásdad, fásodó toktermések, amelyek szürkésárga, selymes csillagszörrel borítottak, magjaik feketék. Április–májusban nyílik, termései június–augusztusban érnek.

A természetben Közép- és Nyugat-Kína lombos erdeinek cserjeszintjében, völgyekben, cserjésekben él 800-1500 méter magasságban.

Viszonylag lassú növekedésű, könnyen nevelhető és fenntartható növény. Talajokban nem válogat, de kedveli a mélyrétegű, nyirkos, ugyanakkor jó vízáteresztő, semleges vagy enyhén savanyú talajokat. Mind teljes napra, mind félszárnyékba ültethető. Elterülő habitusú, de alkalmas szoliter ültetésre, egyes szegélyágásokba, facsoportok szélére. Teljesen télálló, gyakorlatilag kártevő- és kórokozómentes. Esetleges alakításon és ifjításon kívül rendszeres metszést nem igényel. Őszi magvetéssel vagy nyári zöld-dugványozással szaporítható.

Jóllehet nem versenyezhet dísznövényként családjának ismertebb nemzetségeivel, a varázsmogyoróval vagy a díszmogyoróval, de egyedi díszje lehet főként a különlegességeket kedvelő növénybarátok kertjeinek. Szokatlan virágai, nagy levelei, sárgától bronzvörösre változó őszi lombszíne teszik figyelemre méltóvá.

Aki szereti a könnyen nevelhető ritkaságokat, újdonságokat, feltétlen próbálja ki a bemutatott növényeket. Nyugati faiskolákban beszerezhető.

Kósa Géza

A Wilson-cserje termései...

...leveleinek fonáka fehéres színű

...nőivarú virágzata

...hímivarú virágzata